

مطالعه و نظرسنجی درباره عملکرد و نقش انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران

محمد سوهانیان حقیقی^۱

دکتر رحمت‌الله فتاحی^۲

دکتر اسدالله آزاد^۳

چکیده

در این مقاله عملکرد و نقش انجمن کتابداری ایران از دیدگاه اعضای آن، بر مبنای چهار شاخص «هویت، انسجام، مشروعیت و مقبولیت درونی بررسی شد و مشخص گردید که انجمن در این زمینه‌ها، موفقیت نسبی داشته است». همچنین، روشن گردید که بین آرای اعضای پیوسته، وابسته و دانشجویی درباره عملکرد انجمن تفاوت محسوسی وجود ندارد و با بهبود عملکرد انجمن در سه شاخص نخست، مقبولیت درونی انجمن افزایش می‌یابد. کلیدواژه‌ها: انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران، سنجش کارآیی

مقدمه

با توجه به اهمیت مشارکت مردمی در پیشبرد امور اجتماعی و تقویت نهادهای مدنی نظیر انجمنها، ترغیب افراد جهت مشارکت فعال در چنین نهادهایی به منظور تأمین منافع مشترک و خودگردانی امور، ضروری به نظر می‌رسد.

۱. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی آستان قدس رضوی
۲. دانشیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه فردوسی مشهد
۳. استادیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه فردوسی مشهد

انجمن کتابداری کشور نیز در این راستا، از یک سو لازم است تا جامعه کتابدار کشور را نسبت به نقش و وظایف این انجمنها آشنا سازد و از سوی دیگر نیازمند سنجش رضایت اعضا از عملکرد انجمن و بازخورد فعالیتهای آن در میان اعضاست. همین امر موجب شد تا در گزارش عملکرد نخستین دور فعالیت انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران، لزوم پژوهشی برای ارائه ارزیابی جامعه کتابدار کشور از عملکرد انجمن، مورد تأکید قرار گیرد (فتاحی، ۱۳۸۲: دیباچه).

بیان مسئله

در حالی که انجمنهای کتابداری در برخی از کشورها دومین سده فعالیت خود را می‌گذرانند، این امر در کشور ما پدیده‌ای نسبتاً نوپا محسوب می‌شود. دور دوم فعالیت انجمن کتابداری ایران، پس از یک دوره فترت بیست ساله، در اسفندماه سال ۱۳۷۹ در حالی آغاز شد که تجربه ناتمام یک دوره فعالیت را در سابقه خود داشت. زحمات و تلاشهای زیادی که برای برپایی این انجمن صرف گردید و استقبال و شور و اشتیاقی که در نخستین فراخوان مجمع عمومی انجمن مشاهده شد، ضرورت و مقبولیت تجدید حیات انجمن را خاطر نشان می‌ساخت. با این حال، نگرانی از کیفیت کار انجمن و تداوم مؤثر فعالیت آن، از آغاز در میان پاره‌ای از صاحب‌نظران و علاقه‌مندان حرفه مورد توجه بوده است. در این میان، بررسی وضعیت انجمن کتابداری کشورمان در سالهای اخیر، سنجش رضایت و انتظارات اعضا از انجمن و تعیین میزان دستیابی انجمن به اهداف خود بر اساس موارد مندرج در اساسنامه، می‌تواند مسأله‌ای قابل توجهی تلقی شود و به بهبود عملکرد آن کمک نماید.

هدف و فایده پژوهش

این پژوهش به منظور نقد و ارزیابی عملکرد انجمن در سالیان اخیر و انعکاس فعالیتهای آن در میان جامعه کتابدار کشور، آشنا کردن این جامعه با نقاط ضعف و قوت

مطالعه و نظرسنجی درباره عملکرد و ... / ۷۵

آن و ترغیب ایشان جهت همکاری و همفکری در جهت پیشبرد اهداف انجمن، انجام می‌پذیرد. این هدفها را می‌توان به شکل زیر نیز برشمرد:

۱. ارائه تصویری از عملکرد انجمن و دستاوردها و کاستیهای آن.
۲. بررسی دیدگاههای اعضا نسبت به انجمن.
۳. کمک به برنامه‌ریزی و تدوین اولویتهای کاری انجمن.
۴. زمینه‌یابی جهت فعالیتهای آتی انجمن.

پرسشهای پژوهش

همان‌گونه که لیندسترون بیان داشته است، برخورداری از چهار شاخص «هویت، انسجام، مشروعیت و مقبولیت درونی» را می‌توان از مهمترین عوامل مؤثر در موفقیت سازمانهای غیر دولتی برشمرد (Lindstrom, ۱۹۹۵). در این پژوهش، با چنین رویکردی، عملکرد و نقش انجمن کتابداری ایران از دیدگاه اعضای آن، بر مبنای چهار شاخص یاد شده مورد بررسی قرار گرفت و در این رابطه پرسشهای زیر مطرح گردید:

۱. تا چه میزان انجمن در ایجاد هویت حرفه‌ای و جلب علائق مشترک میان کتابداران عضو انجمن موفق بوده است؟ (هویت)
۲. اعضا و مدیران انجمن تا چه میزان از وحدت نظر و یکپارچگی در تصمیم‌گیریها و عمل به آن برخوردارند؟ (انسجام)
۳. انجمن تا چه میزان از مقبولیت درونی در میان اعضای خود برخوردار است؟ (مقبولیت درونی)
۴. تا چه میزان انجمن از مشروعیت لازم در میان جامعه غیر کتابداری و اطلاع‌رسانی و نهادهای کلان کشور برخوردار است؟ (مشروعیت)
۵. تا چه میزان برخورداری از هویت، انسجام و مشروعیت بیشتر در میزان افزایش مقبولیت انجمن، نقش داشته است؟
۶. آیا تفاوتی معنادار میان دیدگاه اعضای انجمن (پیوسته، وابسته و دانشجویی) در مورد میزان موفقیت در دستیابی به هریک از شاخصهای چهارگانه فوق وجود دارد؟

پیشینه پژوهش

بحث درباره نقش و عملکرد انجمن‌های کتابداری از دو منظر بررسی مبانی نظری و ارزیابی از فعالیتهای اجرایی انجمنها مورد توجه صاحب‌نظران این رشته بوده است که با توجه به موضوع این مقاله، به چند نمونه از پژوهشهای انجام شده در زمینه ارزیابی عملکرد انجمنهای کتابداری در کشورهای مختلف اشاره می‌شود.

در سال ۱۹۹۸ شناسایی راههای گسترش عضویت به عنوان اولویت شماره یک انجمن کتابداری امریکا مطرح گردید و برای تحقق این هدف با انجام پژوهشی تجربیات انجمنهای مختلف امریکا در زمینه راههای شناسایی، جذب، نگهداری و تشویق افراد برای عضویت در انجمنهای کتابداری جمع‌آوری شد و در نهایت توصیه‌های عملی مفیدی برای تحقق هر یک از این موارد ارائه گردید (American Library..., ۱۹۹۹).

انجمن کتابداران کانادا نیز با هدف تعیین میزان رضایت اعضا از عملکرد انجمن، تعیین مهمترین مسایل کلیدی در حرفه از نگاه اعضا، تعیین نقشی که اعضا ایفای آن را از سوی انجمن توقع دارند و تعیین اولویتهای کاری انجمن از دید اعضا، به نظرسنجی از اعضا پرداخت و به این نتایج دست یافت: رضایت اعضا از عملکرد و خدمات انجمن، متوسط ارزیابی شد. حوزه‌های ثانویه فعالیت انجمن، اولویتهای غیر رسمی و گسترش دانش حرفه‌ای تعیین گردید. نگرانی عمده اعضا نسبت به آینده حرفه، مربوط به تأثیر فناوری و اینترنت بر حرفه کتابداری و تأمین بودجه کتابخانه‌ها عنوان شد. اعضا عقیده داشتند که بخش عمده‌ای از وقت و تلاش انجمن باید مصروف انعکاس علایق و دیدگاههای اعضا شود. بسیاری از اعضا نسبت به هدفها و راهبردهای انجمن ناآگاهند و برای بهبود رضایت اعضا نسبت به عملکرد انجمن، ارتباطات با اعضا باید تقویت شود (Canadian Library..., ۲۰۰۰).

در ترکیه سلما اصلان (Aslan, ۱۹۹۵) در پژوهشی به بررسی انتظاراتها و دیدگاههای اعضای انجمن کتابداری ترکیه نسبت به عملکرد آن پرداخت. در این پژوهش که با استفاده از پرسشنامه انجام شد، پرسشهایی در رابطه با تعیین مهمترین اقدامهای انجمن

از نگاه اعضا، میزان رضایت اعضا نسبت به هریک از فعالیتهای، اولویت‌بندی مهمترین وظایف اعضا نسبت به انجمن، چگونگی راههای افزایش درآمد انجمن، پیشنهادهایی برای بهبود عملکرد انجمن و... مطرح و پیشنهادهایی با توجه به پاسخهای دریافتی ارائه شد.

در پژوهشی دیگر، فعالیتهای انجمن کتابداری کشور کوچک آفریقایی سوازیلند در زمینه‌های تبلیغاتی، آموزشی، قانونگذاری، تحقیقات و انتشارات و عملکرد، برای ارزیابی موفقیتها و شکستها و پی بردن به محدودیتهای پیش روی آن، مورد بررسی قرار گرفت. داده‌های استفاده شده در این مطالعه از طریق اسناد انجمن و مصاحبه با اعضا گردآوری شد. این مطالعه به سالهای ۱۹۸۴ تا ۱۹۹۶ اشاره دارد که انجمن پایه‌های توسعه کتابداری در این کشور را وضع می‌کرده است. در یافته‌های این پژوهش، نقاط ضعف و قوت انجمن چنین تشریح شده است: ایجاد مقداری احساس هویت حرفه‌ای، جذب بودجه برای آموزش حرفه‌ای و استفاده از سایر منابع برای حمایت از برنامه‌های خود و ایجاد آگاهی نسبت به خدماتی که همسویی حرفه را با گرایشهای بین‌المللی حفظ می‌کند. با این حال، حرفه کتابداری از طریق حرفه‌های دیگر تحت الشعاع قرار می‌گیرد. فعالیتهای کتابداری به دلیل نبود یا محدودیت قوانین، محدود می‌شود. سوازیلند فاقد یک فهرست ملی است و انتشار نشریات انجمن به طور مستمر صورت نمی‌پذیرد. اغلب مسائل ناشی از منابع انسانی، مسائل مالی و محدودیتهای رهبری و نبود کمیته‌هاست. توصیه‌هایی که می‌توان از این مطالعه نتیجه گرفت: نیاز اعضا به منظور تدوین طرحی راهبردی برای اولویت بخشی به قانونگذاری، آموزش، مدیریت، رهبری و بهبود ارتباطات، و افزایش در میزان حق عضویت اعضای مؤسسات و برقراری ارتباط کاری با حرفه‌های وابسته ذکر شده است (Muswazi, ۱۹۹۸).

در سالیان اخیر در ایران نیز پژوهشهای معدودی در زمینه میزان مشارکت در انجمنهای علمی و فرهنگی کشور و مسائل و مشکلات آن صورت گرفته است. از جمله، محسنی (۱۳۸۲) در پژوهشی به بررسی میزان مشارکت در انجمنهای علمی و فرهنگی کشور پرداخته است. برخی از نتایج حاصل از این پژوهش، بدین شرح است:

- مشارکت در انجمنهای علمی و فرهنگی در ایران بسیار ضعیف است.
- با افزایش کاربرد رسانه‌ها، سطح سواد، اطلاعات عمومی و اعتقاد کمتر به جبرگرایی، ارتباط با انجمنهای علمی و فرهنگی بیشتر می‌شود.
- وضع اشتغال و رسته شغلی به طور مشابه و پس از آن طبقه اجتماعی، مهمترین عوامل اقتصادی مؤثر بر میزان مشارکت افراد در انجمنهای علمی و فرهنگی اند. افراد طبقه اجتماعی بالا - که اغلب از سطح تحصیلات و دانش بیشتری برخوردار هستند - در مقایسه با افراد طبقه اجتماعی پایین‌تر، بیشتر در انجمنهای علمی و فرهنگی شرکت می‌کنند.
- عوامل فرهنگی بیش از عوامل مادی در میزان مشارکت افراد با انجمنهای علمی و فرهنگی نقش دارند.

به نوشته امیرشیبانی (۱۳۷۳: ۸۹) پذیرش مسئولیت در انجمنهای علمی برای اعضا جذابیت ندارد. بررسیها نشان می‌دهد انجمنهای علمی، قائم به گروه معدودی از افراد متخصص هستند. با خسته شدن و کناره‌گیری، فوت و یا هر دلیل دیگر و متوقف شدن فعالیت آنها، انجمن دیگر قادر نیست به فعالیتهای خود ادامه دهد. استمرار نداشتن فعالیتهای انجمنهای علمی در ایران، در همین نکته نهفته است. در هر انجمن، گروهی محدود که هسته فعال علمی انجمن هستند، آن را به تناوب اداره می‌کنند. خلاصه آن که فرمداری و فقدان انگیزه کافی برای فعالیت، از عوامل اصلی رکود این انجمنهاست.

روش پژوهش، جامعه آماری و ابزار گردآوری داده‌ها

این پژوهش به روش پیمایشی و از نوع کاربردی است. جامعه مورد بررسی در این پژوهش کلیه اعضای انجمن در سه سال اول فعالیت آن است و اطلاعات آماری مربوط به آن از گزارش رسمی انجمن انتشار یافته در اردیبهشت ماه ۱۳۸۳ گرفته شده است.

برای تعیین حجم نمونه از روش «برآورد حجم نمونه باتوجه به خطای نسبی برآورد» استفاده شد و نمونه‌ها به شیوه طبقه‌ای - تصادفی از میان اعضای انجمن بر مبنای نوع عضویت (پیوسته، وابسته و دانشجویی) انتخاب گردید.

گردآوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته انجام پذیرفت و سؤالهای پرسشنامه با توجه به پیشینه و پرسشهای پژوهش تهیه گردید. در پژوهش حاضر، داده‌ها پس از گردآوری در نرم‌افزارهای Excell و Spss ثبت گردید و محاسبات لازم برای استفاده از شیوه‌های آماری توصیفی و استنباطی انجام پذیرفت. چون در تدوین این پرسشنامه از مقیاس لیکرت استفاده شده بود، پاسخهای جمع‌آوری شده در ۵ نمره کدگذاری شد. بر این اساس، نمره کمتر از ۲/۵ بیانگر عملکرد ضعیف انجمن، از ۲/۵ تا ۳/۵ نشان‌دهنده عملکرد متوسط و از ۳/۵ تا ۵ عملکرد خوب انجمن را نشان می‌دهد.

تحلیل داده‌ها و ارائه یافته‌ها

همان‌طور که گفته شد، در این پژوهش نظرهای اعضای انجمن از عملکرد آن بر مبنای چهار شاخص «هویت، انسجام، مشروعیت و مقبولیت» مورد ارزیابی قرار گرفت که در ادامه به بررسی پرسشهای مطرح شده در این خصوص می‌پردازیم.

سؤال یک - تا چه میزان انجمن در ایجاد هویت حرفه‌ای و جلب علایق مشترک میان کتابداران عضو انجمن موفق بوده است؟ (هویت)

جذب مخاطبان، تأمین منزلت و شأن اجتماعی، پرورش اخلاق حرفه‌ای و دفاع از حقوق اعضا، از جمله هدفهای انجمنهای کتابداری ذکر شده است که مورد توجه انجمن کتابداری کشورمان نیز بوده است. بر این اساس، برای پاسخگویی به نخستین سؤال پژوهش در این خصوص ۹ پرسش مطرح گردید که خلاصه پاسخهای بدست آمده در این زمینه، در جدول شماره ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد فراوانی سؤالهای مطرح شده در خصوص هویت انجمن

انحراف معیار	میانگین	بدون پاسخ		کاملاً مخالف		مخالف		بی‌نظر		موافق		کاملاً موافق		
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
سؤال ۱	۱/۰۷	۳/۰۷	%۱/۱۴	۲	%۶/۲۹	۱۱	%۳۳/۷۱	۵۹	%۷/۴۳	۱۳	%۵۰/۲۹	۸۸	%۱/۱۴	۲
سؤال ۲	۱/۱۲	۲/۸۲	%۰/۵۷	۱	%۸	۱۴	%۴۵/۷۱	۸۰	%۵/۱۴	۹	%۳۷/۱۴	۶۵	%۳/۴۳	۶
سؤال ۳	۱/۱۶	۳/۰۷	%۱/۱۴	۲	%۶/۲۹	۱۱	%۳۷/۱۴	۶۵	%۶/۸۶	۱۲	%۴۱/۱۴	۷۲	%۷/۴۳	۱۳
سؤال ۴	۱/۱۰	۲/۷۷	%۲/۲۹	۴	%۹/۱۴	۱۶	%۴۱/۱۴	۷۲	%۱۱/۴۳	۲۰	%۳۳/۱۴	۵۸	%۲/۸۶	۵
سؤال ۵	۰/۹۰	۳/۵۰	%۲/۸۶	۵	%۰/۵۷	۱	%۲۰	۳۵	%۱۴/۲۹	۲۵	%۵۶/۵۷	۹۹	%۵/۷۱	۱۰
سؤال ۶	۱/۰۳	۳/۱۵	%۲/۸۶	۵	%۰/۵۷	۱	%۳۷/۷۱	۶۶	%۱۳/۷۱	۲۴	%۳۸/۸۶	۶۸	%۶/۲۹	۱۱
سؤال ۷	۱/۰۶	۳/۰۶	%۲/۸۶	۵	%۱/۱۴	۲	%۳۸/۸۶	۶۸	%۱۵/۴۳	۲۷	%۳۳/۷۱	۵۹	%۸	۱۴
سؤال ۸	۰/۹۸	۳/۴۵	%۴	۷	%۲/۲۹	۴	%۲۱/۷۱	۳۸	%۱۰/۲۹	۱۸	%۵۵/۴۳	۹۷	%۶/۲۹	۱۱
سؤال ۹	۰/۹۴	۳/۷۵	%۱/۷۱	۳	%۱/۷۱	۳	%۱۴/۸۶	۲۶	%۴	۷	%۶۳/۴۳	۱۱۱	%۱۴/۲۹	۲۵
جمع	۶/۳۷	۶۳/۶۶	%۲/۱۶	۳۴	%۴	۶۳	%۳۲/۳۲	۵۰۹	%۹/۸۴	۱۵۵	%۴۵/۵۲	۷۱۷	%۶/۱۶	۹۷

از بررسی پاسخ به پرسش نخست پژوهش درباره میزان موفقیت انجمن در ایجاد هویت حرفه‌ای و جلب علائق مشترک میان کتابداران عضو انجمن میانگین نمره اعضا به این شاخص ۶۳/۶۶٪ بود که موفقیت نسبی انجمن را در این زمینه نشان می‌داد. از میان ۹ سؤالی که در این قسمت در زمینه‌های جلب مخاطبان (سؤال ۱)، شناساندن اهمیت حرفه (سؤال ۲)، بالا بردن مقام و شأن کتابداران و حفظ حقوق آنان (سؤال ۳ و ۴)، گسترش اخلاق حرفه‌ای (سؤال ۵)، آگاه کردن اعضا از انتظاراتها و وظایف خود نسبت به انجمن (سؤال ۶ و ۷)، هماهنگی با تغییرات به وجود آمده در حرفه (سؤال ۸) و برگزاری همایشها و سخنرانیهای ماهانه (سؤال ۹) مطرح گردید. نتیجه عملکرد انجمن در مورد سؤالی ۱ تا ۸ در سطح متوسط و در سؤال ۹ بالاتر از سطح متوسط ارزیابی شد.

سؤال دو- تا چه میزان اعضا و مدیران انجمن از وحدت نظر و یکپارچگی در تصمیم‌گیریها و عمل به آن برخوردارند؟ (انسجام)
در نظر گرفتن عواملی که می‌تواند به همبستگی و یکپارچگی بیشتر انجمن کمک نماید، موضوع دومین پرسش این پژوهش بود که نتایج حاصل از آن در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد فراوانی سؤالیهای مطرح شده در خصوص انسجام انجمن

انحراف معیار	میانگین	بدون پاسخ		کاملاً مخالف		مخالف		بی نظر		موافق		کاملاً موافق		
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۹۵	۳/۷۷	%۴	۷	%۱/۱۴	۲	%۱/۱۶	۲۸	%۴	۷	%۵۸/۸۶	۱۰۳	%۱/۱۶	۲۸	سؤال ۱۱
۰/۸۲	۳/۸۳	%۵/۱۴	۹	%۱/۱۴	۲	%۹/۷۱	۱۷	%۷/۴۳	۱۳	%۶۲/۸۶	۱۱۰	%۱۳/۷۱	۲۴	سؤال ۱۲
۱/۰۱	۲/۰۱	%۲/۸۶	۵	%۱/۷۱	۳	%۱۱/۴۳	۲۰	%۶/۸۶	۱۲	%۴۳/۴۳	۷۶	%۳۳/۷۱	۵۹	سؤال ۱۳
۰/۹۳	۳/۳۲	%۴/۵۷	۸	%۰/۵۷	۱	%۲۷/۴۳	۴۸	%۱۴/۲۹	۲۵	%۵۰/۲۹	۸۸	%۲/۸۶	۵	سؤال ۱۴
۰/۸۵	۳/۴۹	%۴/۵۷	۸	%۰	۰	%۱۶/۵۷	۲۹	%۲۵/۱۴	۴۴	%۴۶/۸۶	۸۲	%۶/۸۶	۱۲	سؤال ۱۵
۰/۹۸	۳/۳۰	%۴	۷	%۱/۷۱	۳	%۲۷/۴۳	۴۸	%۱۵/۴۳	۲۷	%۴۶/۲۹	۸۱	%۵/۱۴	۹	سؤال ۱۶
۰/۹۸	۳/۲۱	%۵/۱۴	۹	%۳/۴۳	۶	%۲۶/۸۶	۴۷	%۱۷/۷۱	۳۱	%۴۴/۵۷	۷۸	%۲/۲۹	۴	سؤال ۱۷
۰/۷۸	۳/۸۶	%۶/۸۶	۱۲	%۱/۱۴	۲	%۶/۸۶	۱۲	%۱۰/۲۹	۱۸	%۶۱/۱۴	۱۰۷	%۱۳/۷۱	۲۴	سؤال ۱۸
۰/۷۲	۳/۹۹	%۶/۸۶	۱۲	%۰/۵۷	۱	%۴/۵۷	۸	%۹/۱۴	۱۶	%۶۰	۱۰۵	%۱۸/۸۶	۳۳	سؤال ۱۹
۴/۴۵	۶۸/۳۸	%۴/۸۹	۷۷	%۱/۲۷	۲۰	%۱۶/۳۲	۲۵۷	%۱۲/۲۵	۱۹۳	%۵۲/۷	۸۳۰	%۱۲/۵۷	۱۹۸	جمع

میانگین نمره پاسخگویان از میزان وحدت نظر اعضا و مدیران انجمن و همبستگی آنها در تصمیم گیری و عمل به آن (انسجام) ۶۸/۳۸٪ بود که عملکردی در حد متوسط را نشان می دهد. برای این شاخص نیز ۹ سؤال مطرح گردید که در زمینه های فراهم آوردن زمینه تعامل کتابداران با یکدیگر (سؤال ۱۱)، بهره گیری از خبرنامه به عنوان پل ارتباطی انجمن با مخاطبان (سؤال ۱۲)، گسترش شاخه های استانی (سؤال ۱۸) و تأثیر حضور و همراهی هیأت مدیره انجمن در جلسات و همایشهای انجمن (سؤال ۱۹) عملکرد انجمن در سطح خوب و بالاتر از حد متوسط ارزیابی شد. در سایر موارد نظیر روشن بودن تصمیمات انجمن برای اعضا (سؤال ۱۴)، انسجام و وحدت نظر هیأت مدیره انجمن در تصمیم گیری و عملکرد (سؤال ۱۵)، رضایت از شیوه عضوگیری انجمن (سؤال ۱۶) و موفقیت کمیته ها و گروههای تخصصی (سؤال ۱۷)، میانگین نمره های بدست آمده عملکردی در حد متوسط

را نشان داد. همچنین، به نظر بسیاری از اعضا، تمرکز فعالیتهای انجمن در تهران تأثیر منفی در بهره‌مندی همه اعضا از فعالیتهای انجمن داشته است (سؤال ۱۳).

سؤال سه - تا چه میزان انجمن از مشروعیت لازم در میان جامعه غیر کتابداری و اطلاع‌رسانی و نهادهای کلان کشور برخوردار است؟ (مشروعیت)
شناساندن حرفه به جامعه غیر کتابدار و کسب مشروعیت لازم برای برقراری ارتباط با سایر نهادهای تأثیرگذار در حرفه، از موضوعات مورد توجه انجمن بوده است که در این پژوهش نیز مورد توجه قرار گرفته است. پاسخهای اعضای انجمن به سؤلهای مطرح شده در این خصوص، در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی و درصد فراوانی سؤلهای مطرح شده در خصوص مشروعیت انجمن

انحراف معیار	میانگین	بدون پاسخ		کاملاً مخالف		مخالف		بی‌نظر		موافق		کاملاً موافق		
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱/۰۷	۲/۷۶	%۵/۷۱	۱۰	%۶/۲۹	۱۱	%۴۴/۵۷	۷۸	%۷/۴۳	۱۳	%۳۳/۱۴	۵۸	%۲/۸۶	۵	سؤال ۲۱
۰/۸۴	۳/۷۰	%۸	۱۴	%۱/۱۴	۲	%۱۲/۵۷	۲۲	%۹/۷۱	۱۷	%۶۰	۱۰۵	%۸/۵۷	۱۵	سؤال ۲۲
۱/۰۲	۳/۳۴	%۶/۸۶	۱۲	%۱/۷۱	۳	%۲۵/۱۴	۴۴	%۲۰/۵۷	۳۶	%۳۵/۴۳	۶۲	%۱۰/۲۹	۱۸	سؤال ۲۳
۰/۸۸	۲/۱۷	%۹/۱۴	۱۶	%۱/۷۱	۳	%۹/۷۱	۱۷	%۹/۱۴	۱۶	%۵۳/۷۱	۹۴	%۱۶/۵۷	۲۹	سؤال ۲۴
۱/۰۲	۲/۹۵	%۶/۲۹	۱۱	%۳/۴۳	۶	%۳۴/۸۶	۶۱	%۱۴/۲۹	۲۵	%۳۸/۸۶	۶۸	%۲/۲۹	۴	سؤال ۲۵
۰/۸۱	۲/۱۳	%۱۰/۲۹	۱۸	%۱/۱۴	۲	%۸	۱۴	%۹/۱۴	۱۶	%۵۵/۴۳	۹۷	%۱۶	۲۸	سؤال ۲۶
۰/۸۶	۳/۵۵	%۸	۱۴	%۱/۱۴	۲	%۱۶/۵۷	۲۹	%۱۳/۱۴	۲۳	%۵۶/۵۷	۹۹	%۴/۵۷	۸	سؤال ۲۷
۱/۰۵	۲/۶۹	%۸/۵۷	۱۵	%۹/۱۴	۱۶	%۳۷/۵۷	۶۴	%۱۶	۲۸	%۲۶/۸۶	۴۷	%۲/۸۶	۵	سؤال ۲۸
۴/۵۶	۵۸/۲۴	%۷/۸۶	۱۱۰	%۳/۲۱	۴۵	%۲۳/۵	۳۲۹	%۱۲/۴۳	۱۷۴	%۴۵	۶۳۰	%۸	۱۱۲	جمع

از نگاه اعضای انجمن، میانگین نمره کسب شده در زمینه برخورداری از مشروعیت لازم در میان جامعه غیر کتابداری و اطلاع‌رسانی و نهادهای کلان کشور (مشروعیت) ۵۸/۲۴ بود که بازهم نشان‌دهنده عملکرد متوسط انجمن در این زمینه است. از ۸ سؤال مطرح شده در این قسمت، عملکرد انجمن در زمینه‌های شناساندن حرفه کتابداری به جامعه (سؤال ۲۱)، تأثیر نحوه مدیریت انجمن در تقویت جایگاه آن (سؤال ۲۳)، ارتباط با سایر

تشکلهای علمی مرتبط با حرفه (سؤال ۲۵) و تأثیرگذاری بر مراکز قانونگذاری و نهادهای کلان کشور در تصمیم‌گیری درباره مسایل حرفه (سؤال ۲۸)، در سطح متوسط و در زمینه‌های هماهنگی فعالیتها و برنامه‌های انجمن با نیازهای گروه‌های آموزش کتابداری و مؤسسه‌های مرتبط با حرفه و استقبال آنان از این برنامه‌ها (سؤال ۲۲ و ۲۷) در سطح خوب ارزیابی شد. همچنین، به عقیده پاسخگویان، حضور نیافتن فعال انجمن در تشکلهای بین‌المللی (سؤال ۲۶) و نبود برنامه راهبردی بلندمدت (سؤال ۲۴) باعث شده که تا حد زیادی به مشروعیت انجمن آسیب وارد شود.

سؤال چهارم- تا چه میزان انجمن از مقبولیت درونی در میان اعضای خود

برخوردار است؟

تداوم حیات تشکلهای مردمی، به میزان دل‌بستگی و مقبولیت آنان نزد اعضای خود بستگی دارد. برقراری ارتباط مؤثر با مخاطبان و جلب نظر آنان، موجب می‌شود اعضا با احساس وظیفه‌شناسی و مسئولیت‌پذیری بیشتر، حضور خود را در این گونه تشکلهای با رغبت و علاقه‌مندی افزون‌تری دنبال کنند. اعطای نمره ۷۶/۳۴ از سوی اعضا به انجمن که بالاتر از حد متوسط است، عملکرد نسبتاً خوب انجمن را در این زمینه نشان می‌دهد.

برای تعیین میزان مقبولیت درونی انجمن نیز ۱۰ سؤال مطرح گردید که خلاصه اطلاعات آن، در جدول ۴ آمده است. چنانکه مشاهده می‌شود، کسب میانگین نمره ۷۲/۴۲ بیانگر رضایت نسبتاً خوب اعضا از عملکرد انجمن است. از میان ۱۰ سؤال مطرح شده در این قسمت، اعضا عملکرد انجمن را در ۷ زمینه: ایجاد علایق مشترک بین کتابداران از طریق برگزاری همایشها و نشستهای علمی (سؤال ۳۱)، هماهنگی فعالیتهای انجمن با نیازها و علائق حرفه‌ای اعضا (سؤال ۳۳)، ارائه خدمات آموزشی و انتشاراتی (سؤال ۳۲)، تبیین مبانی نظری حرفه (سؤال ۳۴)، گسترش دانش حرفه‌ای (سؤال ۳۶)، بهره‌مندی اعضا از تجارب یکدیگر (سؤال ۳۸) و تشکیل کمیته بازنگری در برنامه‌های آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی (سؤال ۳۹) در سطح خوبی ارزیابی کرده‌اند. اما، در زمینه‌های جلب رضایت و انعکاس خواسته‌های اعضا (سؤال ۳۰)، انجام امور تحقیقاتی (سؤال ۳۵) و اطلاع‌رسانی شفاف و به موقع (سؤال ۳۷)، میانگین نمره‌های به دست آمده عملکرد انجمن را در سطح متوسطی نشان می‌دهد.

جدول ۴: توزیع فراوانی و درصد فراوانی سؤالهای مطرح شده در خصوص مقبولیت انجمن

انحراف معیار	میانگین	بدون پاسخ		کاملاً مخالف		مخالف		بی‌نظر		موافق		کاملاً موافق		سؤال
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
		۰/۹۹	۳/۲۷	%۵/۷۱	۱۰	%۲/۲۹	۴	%۲۹/۱۴	۵۱	%۱۰/۸۶	۱۹	%۴۹/۱۴	۸۶	
۰/۸۳	۳/۸۴	%۵/۷۱	۱۰	%۰/۵۷	۱	%۱۱/۴۳	۲۰	%۵/۷۱	۱۰	%۶۲/۲۹	۱۰۹	%۱۴/۲۹	۲۵	سؤال ۳۱
۰/۸۱	۳/۷۹	%۶/۲۹	۱۱	%۱/۱۴	۲	%۱۰/۲۹	۱۸	%۷/۴۳	۱۳	%۶۴/۵۷	۱۱۳	%۱۰/۲۹	۱۸	سؤال ۳۲
۰/۸۸	۳/۶۶	%۱۰/۸۶	۱۹	%۰/۵۷	۱	%۱/۶	۲۸	%۹/۷۱	۱۷	%۵۳/۱۴	۹۳	%۹/۷۱	۱۷	سؤال ۳۳
۰/۸۹	۳/۵۴	%۹/۱۴	۱۶	%۲/۲۹	۴	%۱/۶	۲۸	%۱۰/۲۹	۲۰	%۵۶/۵۷	۱۰۰	%۴	۷	سؤال ۳۴
۰/۹۹	۳/۳۹	%۱۰/۲۹	۱۸	%۲/۸۶	۵	%۲۲/۲۹	۳۹	%۱۴/۲۹	۲۵	%۴۴	۷۷	%۶/۲۹	۱۱	سؤال ۳۵
۰/۹۱	۳/۵۱	%۹/۱۴	۱۶	%۲/۲۹	۴	%۱۷/۷۱	۳۱	%۱۰/۲۹	۱۸	%۵۶/۵۷	۹۹	%۴	۷	سؤال ۳۶
۱/۰۲	۳/۳۹	%۸	۱۴	%۲/۲۹	۴	%۲۶/۲۹	۴۶	%۷/۴۳	۱۳	%۴۹/۷۱	۸۷	%۶/۲۹	۱۱	سؤال ۳۷
۰/۸۷	۳/۷۹	%۸	۱۴	%۰/۵۷	۱	%۱۳/۱۴	۲۳	%۸	۱۴	%۵۵/۴۳	۹۷	%۱۴/۸۶	۲۶	سؤال ۳۸
۰/۷۸	۴/۰۳	%۹/۱۴	۱۶	%۰/۵۷	۱	%۵/۱۴	۹	%۱۰/۲۹	۱۸	%۴۹/۷۱	۸۷	%۲۵/۱۴	۴۴	سؤال ۳۹
۶/۲۰	۷۲/۴۲	%۸/۲۳	۱۴۴	%۱/۵۴	۲۷	%۱۶/۷۴	۲۹۳	%۹/۵۴	۱۶۷	%۵۴/۱۷	۹۴۸	%۹/۷۷	۱۷۱	جمع

سؤال پنج- آیا تفاوتی معنادار میان دیدگاه اعضای انجمن (پیوسته، وابسته و دانشجویی) در مورد میزان موفقیت در دستیابی به هر یک از عوامل چهارگانه فوق وجود دارد؟

برای پاسخ به این پرسش میانگین نمره‌های به دست آمده درباره هر یک از شاخصهای مورد نظر به تفکیک عضویت در جدول ۵ گردآوری شد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، اختلاف بین میانگین نمره‌های به دست آمده زیاد نیست و به نظر می‌رسد، میان دیدگاه اعضای انجمن در مورد میزان موفقیت در دستیابی به هر یک از عوامل فوق تفاوتی معنادار وجود نداشته باشد. برای تأیید این فرض، از آزمون تحلیل واریانس یکطرفه (anova) استفاده گردید.

جدول ۵. میانگین نمره به دست آمده از سؤالیهای مطرح شده در خصوص عوامل چهارگانه بر حسب نوع عضویت

مقبولیت	مشروعیت	انسجام	هویت	شاخصها نوع عضویت
۷۰/۹۴	۵۷/۸۱	۶۵/۳۵	۶۲/۲۹	پیوسته
۷۲/۶۸	۵۹/۳۵	۷۰/۳۶	۶۵/۰۲	وابسته
۷۳/۶۸	۵۸/۲۷	۶۸/۸۱	۶۳/۹	دانشجویی
۷۲/۴۲	۵۸/۲۴	۶۸/۳۸	۶۳/۶۶	جمع

جدول ۶. آزمون مقایسه میانگینهای نظریات اعضای انجمن درباره هر یک از شاخصهای چهارگانه

سطح معناداری	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات		
۰/۶۱۷	۰/۴۸۴	۱۹/۷۳۳	۲	۳۹/۴۶۶	بین گروهها	هویت
		۴۰/۸۰۶	۱۷۲	۷۰۱۸/۵۶۸	درون گروهها	
			۱۷۴	۷۰۵۸/۰۳۴	جمع	
۰/۰۴۹	۳/۰۷۲	۵۶/۲۲۵	۲	۱۱۲/۴۵۰	بین گروهها	انسجام
		۱۸/۳۰۰	۱۷۲	۳۱۴۷/۵۲۷	درون گروهها	
			۱۷۴	۳۲۵۹/۹۷۷	جمع	
۰/۴۷۸	۰/۷۴۱	۱۲/۲۹۵	۲	۲۴/۵۹۱	بین گروهها	مشروعیت
		۱۶/۵۹۷	۱۷۲	۲۸۵۴/۶۴۳	درون گروهها	
			۱۷۴	۲۸۷۹/۲۳۴	جمع	
۰/۷۵۶	۰/۲۸۱	۱۰/۸۸۳	۲	۲۱/۷۶۶	بین گروهها	مقبولیت درونی
		۳۸/۷۷۶	۱۷۲	۶۶۶۹/۴۱۱	درون گروهها	
			۱۷۴	۶۶۹۱/۱۷۷	جمع	

همان گونه که مشاهده می شود، بین نظریات اعضای انجمن در مورد سه شاخص هویت، مشروعیت و مقبولیت درونی، تفاوتی معنادار وجود ندارد و تنها در مورد شاخص انسجام، سطح معناداری کمی پایین تر از عدد ۰/۰۵ به دست آمد.

سؤال شش- تا چه میزان برخورداری از هویت، انسجام و مشروعیت بیشتر در میزان افزایش مقبولیت انجمن نقش داشته است؟

تعیین تأثیر افزایش برخورداری از هویت، انسجام و مشروعیت بیشتر انجمن در بهبود مقبولیت آن، موضوع آخرین پرسش این پژوهش بود که برای پاسخ به آن از آزمون

ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج حاصل از این آزمون، در جدول ۷ نشان داده شده است. با توجه به نتایج به دست آمده، مشخص گردید بین شاخصهای هویت و انسجام و مشروعیت با مقبولیت انجمن رابطه‌ای معنادار وجود دارد. همچنین، مثبت بودن ضریب همبستگی نشان داد که افزایش برخورداری انجمن از شاخصهای هویت، انسجام و مشروعیت، به افزایش مقبولیت آن کمک خواهد کرد.

جدول ۷. آزمون معنادار بودن رابطه تأثیر برخورداری از هویت، انسجام و مشروعیت بیشتر انجمن در بهبود مقبولیت آن

مقبولیت	مشروعیت	انسجام	هویت		
.۰۲۷ (**)	.۶۰۴ (**)	.۴۹۸ (**)	۱	Pearson Correlation	هویت
.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰	Sig. (۲-tailed)	
۱۷۵	۱۷۵	۱۷۵	۱۷۵	N	
.۴۶۳ (**)	.۴۳۶ (**)	۱	.۴۹۸ (**)	Pearson Correlation	انسجام
.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰	Sig. (۲-tailed)	
۱۷۵	۱۷۵	۱۷۵	۱۷۵	N	
.۶۲۳ (**)	۱	.۴۳۶ (**)	.۶۰۴ (**)	Pearson Correlation	مشروعیت
.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰	Sig. (۲-tailed)	
۱۷۵	۱۷۵	۱۷۵	۱۷۵	N	
۱	.۶۲۳ (**)	.۴۶۳ (**)	.۰۷۲ (**)	Pearson Correlation	مقبولیت
.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰	Sig. (۲-tailed)	
۱۷۵	۱۷۵	۱۷۵	۱۷۵	N	

** Correlation is significant at the ۰,۰۱ level (۲-tailed).

بررسی پاسخهای داده شده به سؤالیهای باز پرسشنامه

تعداد محدودی از پاسخگویان آرای خود را برای بهبود عملکرد انجمن، در قالب سؤالیهای باز پرسشنامه مطرح کردند که با جمع‌بندی پاسخها، این پیشنهادها به دست آمد: - اطلاع‌رسانی مناسب درباره برنامه‌های انجمن و ارسال منظم خبرنامه.

- فراهم کردن زمینه جلب افراد دیگر از طریق پرداختن به موضوعات بین رشته‌ای.
- منطبق بودن موضوعات سخنرانیها و همایشهای انجمن با نیازهای کتابداران و هدفمند کردن این سخنرانیها در جهت تشریح تحولات حرفه.
- شناسایی افراد فعال در حرفه و تلاش برای جلب همکاری آنان با انجمن.
- برقراری ارتباط با رسانه‌های گروهی برای افزایش شناخت و سطح آگاهی عمومی از حرفه کتابداری.
- تبلیغات بیشتر برای آشنایی کتابداران با انجمن.
- محدود نشدن فعالیتهای انجمن در تهران، تقویت شاخه‌های استانی و تلاش برای گسترش آن.

- محدود نبودن فعالیتهای انجمن به برگزاری سخنرانیها و همایشها.
- امکان دسترسی اعضا به متن کامل سخنرانیهای انجمن.
- در مجموع، دو دیدگاه کلی در میان بسیاری از اعضا قابل مشاهده است. برخی از اعضا با طرح مطالبات حداکثری، عملکرد انجمن را کند و دستاوردهای آن را ناچیز دانسته‌اند و در مقابل عده بیشتری با توجه به نوپایی انجمن و دشواریهای پیش روی آن، با مثبت ارزیابی کردن اقدامها و برنامه‌های انجمن، امیدوارانه چشم به آینده دوخته‌اند و در انتظار شکوفایی بیشتر آن هستند.

نتیجه‌گیری

به طور کلی، نتایج این پژوهش نشان داد که از دیدگاه اعضا، عملکرد انجمن موفقیت نسبی داشته است و اعضا امیدوارند بتدریج شاهد شکوفایی و موفقیت بیشتر انجمن در آینده باشند. همچنین، با توجه به نتایج به دست آمده، پیشنهادهای زیر جهت بهبود عملکرد انجمن و جلب رضایت بیشتر اعضا ارائه می‌گردد:

- توجه بیشتر به گسترش شاخه‌های استانی انجمن
- توجه انجمن به حفظ حقوق کتابداران و افزایش شأن و منزلت حرفه
- اقدام برای عضویت در تشکلهای و سازمانهای بین‌المللی مرتبط با حرفه
- تدوین برنامه راهبردی بلندمدت برای حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی با در نظر گرفتن نیازها و توقعات روز.
- در نظر گرفتن توقعات صنفی کتابداران و دفاع از مطالبات حرفه‌ای آنان.

- تلاش برای تقویت انجمن با فعال کردن بیشتر کمیته‌ها و بهره‌گیری از توان همکاری تمامی اعضا

- حفظ ارتباط با اعضا و اطلاع‌رسانی به موقع و مناسب اخبار انجمن.
در پایان، این نکته را نیز باید خاطر نشان کرد که تشکیل انجمن به تنهایی هدف نبوده و نیست، بلکه انجمن وسیله‌ای است که از طریق آن می‌توان بسترهای لازم را برای حل مشکلات حرفه فراهم آورد. تحقق این امر بیش از هر چیز به مشارکت فعال، مسئولیت‌پذیری و دلسوزی تمامی اعضا نیازمند است.

منابع

- امیرشیبانی، محمدعلی (۱۳۷۳). «نگرش تاریخی به انجمنهای علمی در ایران». رهیافت، شماره ششم، بهار ۱۳۷۳.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸۳). گزارش عملکرد انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران (دور نخست ۱۳۸۳-۱۳۸۲)، تهران.
- محسنی، منوچهر (۱۳۸۲). مشارکت اجتماعی در ایران. تهران: آرون.

-American Library Association, "Membership best practices: Recruitment, Retention, Recognition, Rewards", Chapter Relations Committee ۲۰۰۰ Date last accessed: ۱۶ Oct ۲۰۰۴ <http://archive.ala.org/cro/membership.pdf>

-Aslan, Selma "Turkish Librarians' Association: Today and Tomorrow" ۶۱st IFLA Conference, Istanbul, Turkey, August ۱۹۹۵. Date last accessed: ۱۶ Oct ۲۰۰۴. <http://www.ifla.org/IV/ifla61/ifla61-asls.htm>

-Canadian Library Association: "Membership Survey, Final Report" October, ۲۰۰۰ ۱۶ Oct ۲۰۰۴ <http://www.cla.ca/commission/membersurvey.pdf>

-Lindstron, Ake. "Identity, Integrity, Legitimacy and Internal Acceptance - Four Key Factors to be Pursued by any Successful Organization in the Future". ۶۱st IFLA Conference, Istanbul, Turkey, August ۱۹۹۵. Date last accessed: ۱۶ Oct ۲۰۰۴. <http://www.ifla.org/IV/ifla61/ifla61-linak.htm>

-Muswazi, P. "Swaziland Library Association: An Appraisal" The The International Information & Library Review Volume ۳۰, Issue ۳, September ۱۹۹۸, pp. ۲۰۳-۲۲۵